

urbanizacija i infrastrukturna opremljenost sela u SR Hrvatskoj

adolf malić

geografski zavod pmf-a
sveučilišta
u zagrebu,
zagreb, jugoslavija

Urbanizacija se u prostoru širi na dva osnovna načina: 1. rastom gradova, njihovim fizičkim širenjem u prostoru (direktna urbanizacija) i 2. prihvaćanjem urbanih sadržaja, poprimanjem urbanih karakteristika od strane sela (indirektna urbanizacija).

Broj gradova u SR Hrvatskoj porastao je od 70 u 1961. na 214 u 1981. Pored toga, direktni oblik urbanizacije sela vidljiv je inkorporacijom seoskih u gradska naselja.

Seoska naselja u cjelini gledano danas se brzo i sveobuhvatno mijenjaju, kao nikad dosad. Indirektni putovi urbanizacije našeg sela su vrlo raznorodni i teško ih je sve obuhvatiti. Sela poprimaju brojne urbane karakteristike u fizionomskom i funkcionalnom pogledu. Godine 1981. je 384 seoskih (tj. »ostalih«) naselja imalo centralne funkcije najnižeg reda, a 61 seosko naselje je vršilo centralne funkcije II stupnja centralnosti. Sela sve više prihvaćaju neagrarne funkcije, osobito turističke i industrijske, a određeni broj sela oko velikih gradova dobiva rezidencijalnu funkciju.

Za prihvrat urbanih obilježja u seoskim naseljima ima jednu od presudnih uloga prometni faktor. Tako, danas već 58% seoskih (ostalih) naselja SR Hrvatske ima autobusne stanice (stajalište), a željezničku stanicu tek 6%.

Seoska naselja preuzimaju institucije, koje su bile urbane. Stalni kinematograf danas ima tek 2,7% seoskih naselja, zdravstvenu ambulantu je imalo svako dvadeset i treće, osmogodišnju školu ima svako dvanaesto, a javnu biblioteku ima tek svako četrdeset i prvo seosko naselje. Gotovo svako četvrto selo imalo je javni vodovod, a 34,5% stanova u seoskim (ostalim) naseljima je 1981. bilo opremljeno vodovodnim, kanalizacijskim i električnim instalacijama.

Jedan od novijih regionalnih pokazatelja urbanizacije seoskih prostora jest koeficijent izgrađenosti kuća za odmor koji je u 1981. za gradska naselja SR Hrvatske bio 0,032, a za seoska naselja — 0,093.

1. uvod

—→ U okvirima urbanizacije našeg sela zbiva se niz sličnih ali i divergentnih procesa. Prevlast urbanoga kao načina života izaziva u selima i seoskim prostorima mnoštvo posljedica.

Prije svega, glavnina sela nalazi se već podugo u demografskom nazadovanju: nestalo je već nekoliko stotina sela i zaselaka, jer grad, širenjem i prodiranjem u okolicu, integrira i mnoga seoska naselja.

Selo doživljuje i brojne unutrašnje promjene, od promjene izgleda i funkcija do unošenja i prihvaćanja novih, po obilježjima urbanih sadržaja.

Ti su procesi različiti i u vremenu i u prostoru. Jedna od prvih urbanih tekovina — električna energija, prodrla je prva u naša sela, netom iza rata, i taj je proces do danas završen. Druga je suvremeni cestovni promet: danas već preko polovine naših sela ima svoj izlaz u svijet preko autobusnih postaja.

Treći opći urbani proces koji utječe na promjenu sela jest fenomen odmora ili turizma. Pod tim utjecajem osobito se mijenjaju naša primorska sela, od kojih su mnoga gotovo »nasilno« već prešla u kategoriju gradskih naselja.

Daljnji fenomen jest nov sistem organizacije prostora — centralizacija naselja. Ona više nije gradsko obilježje, jer su i mnoga sela primila stanovite centralne funkcije nižega reda. U tim selima osjeća se smanjenje negativnih demografskih tendencija: pozitivniji razvojni elementi jačat će i dalje s jačanjem centralnosti naselja.

Analiziramo li stanje infrastrukturne opremljenosti sela, konstatirat ćemo da je još uvijek nezadovoljavajuće, ali će se pojaviti i problem nedovoljne koncentracije korisnika dotične institucije.

2. urbana infrastruktura i institucije u selima sr hrvatske

Crkva i krčma stoljećima bijahu glavne seoske institucije. Urbani napredak našeg sela mijenja mnogo toga i u području infrastrukturne opremljenosti. Pedesetih godina u selo dolazi struja, šezdesetih godina cestovni promet, sedamdesete karakterizira daljnji prodor urbane infrastrukture — specijaliziranih trgovina, vodovoda, kanalizacije, televizije i dr.

Naša sela, posebno ona bliža gradovima i na povoljnijim prometnim smjerovima, doživljavaju u novije vrijeme intenzivnu gradnju stambenih objekata, netipičnih za selo, više nalik urbanim kućama, posebno onima na gradskoj periferiji. Opremljenost je novih kuća suvremena i gotovo nimalo ne zaostaje za gradskima. U primorskim turističkim selima opremljenost kuća čak je suvremenija nego u mnogim gradovima.

Nema sumnje da kao opći pokazatelj stupnja urbaniziranosti, prvenstveno u smislu uključenosti u sveobuhvat suvremenih transformacijskih tokova, može poslužiti prometna povezanost naselja.

Godine 1982. oko 58% seoskih i mješovitih naselja u SR Hrvatskoj imalo je autobusnu postaju. A tek oko 6% željezničku. Uzmemo li u obzir da 60 seoskih naselja ima samo željezničku postaju, onda je oko 59% seoskih naselja uključeno u redoviti promet.

Najbolju povezanost autobusom ima GZO Zagreba, (87% seoskih naselja s autobusnom postajom). Najslabiju autobusnu povezanost pokazuju sela ZO Karlovca (39,7%) i ZO Gospića (43,9% sela s autobusnom postajom).

Na prvi pogled začuđuje mali udio naselja s autobusnom postajom u kategoriji ostalih naselja (sela) ZO Zagreba. No treba se sjetiti da se Zagreb širi zrakasto, glavnim prometnim smjerovima, pa su tako seoska naselja izvan tih smjerova ostala bez autobusnog prometa.

Slično je i u ZO Rijeke, gdje su mnoga seoska naselja Gorskog kotara i brdovitih predjela Istre izvan prometnih i urbanizacijskih tokova. Kod ZO Splita i Varaždina, ako je suditi po prometnim vezama, posebno autobusnim, u opće transformacijske i urbanizacijske tokove uključeno je relativno više seoskih naselja. Urbanizacijski proces prostorno je disperzniji. Slično bi se moglo utvrditi i za sela ZO Siska i Osijeka.

Željeznički promet nema šire značenje za tokove urbanizacije seoskih prostora, jer je ograničen na vrlo mali broj naselja. Samo 5,0% u kategoriji ostalih naselja SR Hrvatske ima željezničku postaju. Tek kod ZO Osijeka svako 8, a kod ZO Siska svako 10. seosko i (mješovito) naselje ima željezničku postaju.

Detaljnija analiza stanja autobusnih veza po općinama ukazuje na znatnu diferencijaciju sela. U ZO Bjelovara najveći stupanj povezanosti autobusnim prometom pokazuju seoska naselja općine Đurđevac i Virovitica, a najslabije autobusne veze imaju seoska naselja općine Križevci, gdje je tek 44,1% u kategoriji ostalih direktno obuhvaćeno autobusnim prometom.

U ZO Gospića izuzetno lošu povezanost pokazuju sela općine Donji Lapac (samo 18,8% ostalih naselja ima autobusnu postaju), a slična je situacija i u općini Titova Korenica. Ovo je stajne to indikativnije što ni u jednoj od tih dviju općina nema željezničkog prometa.

U ZO Karlovca najslabiju povezanost autobusnim prometom pokazuju sela općine Ozalj, a zatim Duga Resa. I u jednoj i u drugoj općini dominiraju mala brdska naselja daleko izvan glavnih prometnih i urbanizacijskih tokova. Najpovoljnije su veze između sela karlovačke općine, pa tu možemo očekivati i uznapređovalu urbanizaciju.

Kod ZO Osijeka povoljnije prometne prilike imamo u selima općine Osijek (93,0% ostalih naselja ima autobusnu postaju), zatim u nekim naseljima općine Beli Manastir, Slavonski Brod i Vinkovci. Najmanji broj ostalih naselja s autobusnom postajom ima općina Slavonska Požega. To je odraz specifičnih prilika naseljenosti. Radi se o općini s najvećim brojem naselja i sela u Hrvatskoj; sela su vrlo

Tabela 1

Naselja s postajama javnog prometa u SR Hrvatskoj, po zajednicama općina — 1982.

Zajednice općina	Naselja s autobusnim postajama			Naselja sa željezničkim postajama		
	Gradska		Ostala	Gradska		Ostala
	N	%	N	N	%	N
Bjelovar	11	100	480	8	72,7	43
Gospić	9	100	107	3	33,3	20
Karlovac	7	100	220	6	85,7	22
Osijek	25	100	467	17	68,0	105
Rijeka	43	100	646	12	27,9	48
Sisak	7	100	253	6	85,7	28
Split	60	76,9	569	13	16,7	33
Varaždin	10	100	293	9	90,0	17
Zagreb	21	100	517	16	76,2	40
GZO Zagreb	3	100	168	3	100	17
SR Hrvatska	196	91,6	3.720	93	43,4	373

Izvor: *Autobusni vozni redovi* J. A. S-a i gradskog prometa SRH; *Željeznički vozni red J. Ž.* 1982/3. i *Popis stanovništva '81.* Dokumentacija 501, Zagreb, 1982.

mala i razumljivo je da se jednom autobusnom postajom koristi više sela.

Kod ZO Rijeke najslabije veze imaju sela općine Delnice (17%), Crikvenica (27,1%) i Čabar (33,3%). Najbolju povezanost autobusom imaju sela općine Rijeka, zahvaljujući intenzivnom prigradskom prometu. Na drugoj strani, na prvi pogled čudno, sva sela općine Rab i Pag imaju autobusne veze (iako se radi o malim općinama i o malom broju sela: 7 na Rabu, 10 na Pagu, koja su dobila autobusnu vezu zbog turističkih potreba).

Kod ZO Splita prilike su šarolike. Prema stanju autobusnih veza sela splitskih općina mogu se podijeliti na zagorske, obalne i otočne. U pravilu, slabiju autobusnu vezu imaju sela zagorskih općina (Drniš 42,6%, Knin 56%, Vrgorac 54,2%) i otočnih općina (Vis i Lastovo nemaju autobusnog prometa, Korčula 44,4%). Međutim, već sada neke zagorske općine pokazuju visok stupanj uključenosti sela u autobusni promet (Imotski 88,9% i Benkovac 87,5%). Bolje autobusne veze imaju sela otočnih općina Brač (84,6%) i Hvar (57,9%). To su općine koje su se već znatnije uključile u turističke tokove.

Naizgled slabo stanje povezanosti sela općine Makarska autobusnim prometom samo je privid: radi se tek o 7 ostalih naselja (jer je 10 od ukupno 17 naselja dobilo status grada, i tih 10 ima direktnu autobusnu vezu).

U ZO Varaždina dobru povezanost sela autobusnim prometom kvari lošija povezanost sela općine Ivanec i Novi Marof (koja su i inače relativno najslabije zahvaćeni procesima urbanizacije). Sela varaždinske općine imaju relativno najveći stupanj direktne uključenosti u autobusni promet (92,9%).

Dakako da su između seoskih naselja i grada Zagreba autobusne veze najbolje i najčešće zahvaljujući snažnom i razgranatom javnom gradskom prometu ZET-a.

Međutim, u selima perifernih zagrebačkih općina Velike Gorice i Zaprešića autobusni je promet slab. Slične prilike pokazuju i seoska naselja općina Sesvete i Samobor koje su odskora priključene Zagrebu.

Situacija je u ZO Zagreba složena. Rekli smo da urbanizacijski utjecaj Zagreba ide u prostor zrakasto, i da urbanizacijski tokovi vode prema regionalnim, pa čak i makro-regionalnim središtima. Tako velik dio seoskih naselja zagrebačke okolice »mimoilaze« urbanizacijski utjecaji samoga grada.

No vjerojatno se u ZO Zagreba radi o problemu neadekvatnosti prometa. Sve su općine (izuzev Samobora, Sesveta i Dugog sela) povezane međumjesnim prometom, a takav oblik veza nije pogodan za prigradska naselja, jer su udaljenosti male a usmjerenost naselja izrazito upućena na Centar — Zagreb.

Pokazatelja o opremljenosti naših sela infrastrukturnim institucijama karakterističnim za gradska naselja, ima vrlo malo.

Za godinu 1976. bilo je moguće u selima (ostala naselja) analizirati podatke o stalnim kinima, zdravstvenim ambulancama, osmogodiš-

njim školama, javnim knjižnicama i vodovodima.

U SR Hrvatskoj tek je 171 seosko naselje imalo kino sa stalnom predstavom na tjedan (dakle, tek 2,7% naselja, odnosno svako 37. selo). Relativno je najbolja situacija u selima ZO Osijeka, gdje svako 15. naselje ima kino. U ZO Karlovcu u samo u jednome seoskom naselju postoji kino, a u selima GZO Zagreba ni u jednome.

Zdravstvenu ambulantu nalazimo u svakom 23. selu naše republike. Relativno najbolju situaciju nalazimo u GZO Zagreba, gdje svako 11. selo ima ambulantu, pa onda u ZO Osijeka, gdje je ima svako 15. Najlošije je stanje u selima ZO Karlovca, gdje ambulantu ima tek svako 62. seosko naselje.

Osmogodišnju školu imalo je godine 1976. svako 12. seosko naselje. Najbolja je situacija u gospičkim, osječkim i splitskim općinama, gdje svako 7, odnosno 8. selo ima osmogodišnju školu. U ZO Karlovca svako 19. naselje ima osmogodišnju školu, a u selima ZO Zagreba svako 17.

Javna je knjižnica institucija višeg ranga i još uglavnom nedostižna, barem za naša sela. Godine 1976. tek je svako 41. selo u SR Hrvatskoj imalo javnu knjižnicu. Najbolju situaciju u pogledu javnih knjižnica imala su sela osiječkih općina, gdje je svako 17. seosko naselje imalo knjižnicu, a najgoru ZO Karlovca (sa samo 2 knjižnice).

Opremljenost naših sela javnim vodovodom nešto je povoljnija. Prema podacima iz 1976. gotovo je svako 4. seosko naselje u SR Hrvatskoj imalo vodovod. Najbolja situacija bila je u selima ZO Rijeke, gdje je svako 3. selo imalo javni vodovod. Uočeno je u toj regiji da je javnih vodovoda najviše bilo u selima brdovitih predjela Gorskog Kotara (općine Delnice, Čabar), zatim selima primorskih općina (Rijeke i Crikvenice), te selima nekih istarskih općina (posebno Bujice i Pazina). Veća zastupljenost javnog vodovoda bila je i u selima ZO Varaždina i Zagreba, a najmanja u selima ZO Osijeka, gdje je tek svako 35. selo imalo javni vodovod.

Daljnje elemente urbaniziranosti sela možemo vidjeti u pokazateljima opremljenosti stanova u seoskim naseljima godine 1981. Od 1,381.434 stana u republici 62,8% bilo je kompletno opremljeno vodovodnim, kanalizacijskim i električnim instalacijama.

U seoskim naseljima u republici takvih je stanova bilo mnogo manje, tek 34,5%.

Po najvišem stupnju opremljenosti vodovodnim, kanalizacijskim i električnim instalacijama ističu se sela GZO Zagreba sa 53,2% i ZO Rijeke sa 52,9%. Najslabiji stupanj opremljenosti pokazuju stanovi u selima ZO Gospića, Bjelovara i Karlovca.

Po vrlo visokim udjelima opremljenosti stanova vodovodnim, kanalizacijskim i električnim instalacijama ističu se sela općine Rijeka (63%), Brač (57,9%) i Makarska (77,6%). Po vrlo niskim udjelima ističu se sela općine Gospić (12,5%), Slunj (11,9%), Grubišno Polje (17,5%), Glina (15,3%), Benkovac (16,1%), Drniš (15,0%), Obrovac (8,3%) i Vrgorac (16,4%).

Tabela 2

Institucije u selima SRH po zajednicama općina — 1976.

Zajednice općina	Stalni kinematografi	Zdravstvena ambulanta	Osmogodišnja škola	Javne biblioteke	Javni vodovod
Bjelovar	22	39	65	17	132
Gospić	3	5	30	6	49
Karlovac	1	9	27	2	72
Osiijek	53	55	94	49	23
Rijeka	28	30	78	21	420
Sisak	4	17	35	8	38
Split	27	56	93	27	158
Varaždin	15	20	37	12	129
Zagreb	18	35	57	8	315
GZO Zagreb	—	17	10	6	42
SR Hrvatska	171	283	526	156	1.378

Izvor: Čovekova sredina i prostorno uređenje u Jugoslaviji (pregled stanja), knj. 2. Beograd 1978, str. 247, 248, 256 i 257.

Tabela 3

Opremljenost stanova u seoskim naseljima SRH — 1981.

Zajednice općina	Udio stanova s vodom, s kanalizacijom i strujom (u %)	Udio stanova s kupatilom (u %)	Udio stanova sa WC-om s ispiranjem (u %)	Odnos broja stanova za odmor i stanova za stanovanje (indeks izgrađenosti kuća za odmor)
Bjelovar	23,9	21,6	17,0	0,030
Gospić	21,9	15,4	16,1	0,092
Karlovac	23,9	20,7	20,6	0,067
Osijek	28,9	27,0	22,4	0,025
Rijeka	52,9	44,9	46,6	0,221
Sisak	27,3	24,4	23,7	0,048
Split	33,7	29,8	31,0	0,192
Varaždin	47,2	38,1	32,5	0,050
Zagreb	39,9	35,7	35,4	0,102
GZO Zagreb	53,2	50,2	49,0	0,115
SR Hrvatska	34,5	30,9	29,1	0,093

Izvor: *Popis stanovništva 1981*. Dokumentacija 502, Zagreb, RZS, 1982, str. 117—131 i 156—164.

Sličnu distribuciju pokazuje opremljenost stanova kupatilom i WC-om s tekućom vodom. Opet je najlošije stanje u ličkim selima, zatim u karlovačkoj i bjelovarskoj regiji.

Najviši stupanj ovih »urbanih« pokazatelja imaju sela ZO Rijeke, GZO Zagreba, Varaždina i Splita.

Na kraju predložimo jedan nov, specifičan element suvremene urbanizacije: koeficijent izgrađenosti kuća za odmor u seoskim naseljima. Stavljanjem u omjer broja izgrađenih stanova (kuća) za odmor prema stanovima, dobili smo vrlo ilustrativne pokazatelje.

Ukratko, indeks izgrađenosti stanova (kuća) za odmor u SR Hrvatskoj godine 1981. iznosio je 0,061 za sva naselja. Za gradska naselja znatno je niži i iznosio je 0,032. Za ostala naselja (uglavnom seoska) indeks izgrađenosti kuća za odmor znatno je viši i iznosio je 0,093. Ovi su pokazatelji logični i ukazuju na intenzivniju izgradnju kuća i stanova za odmor u izvangradskim prostorima, odnosno u seoskim naseljima. Većinu kuća za odmor grade stanovnici gradova; to je sve prisutniji oblik suvremene urbane transformacije seoskih sredina.

Po nadprosječnim indeksima izgrađenosti kuća za odmor ističu se izvangradski prostori ZO Rijeke (0,221), ZO Splita (0,192), GZO Zagreba (0,115) i ZO Zagreba (0,102).

Višim stupnjem izgrađenosti kuća za odmor ističu se sela primorskih turističkih općina i prigradskih općina Zagreba.

Najslabija izgrađenost kuća za odmor vidljiva je kod seoskih prostora ZO Osijeka i Bjelovara, zatim ZO Siska i Varaždina.

3. zaključak

Mnoge institucije donedavno »rezervirane« samo za gradove ubrzano prodiru u seoske prostore SR Hrvatske. Osobito su napredovala dva procesa koja su prodor u selo gotovo i završila: elektrifikacija i automobilizacija (u smislu obuhvata sela javnim autobusnim prometom). Ostale institucije infrastrukture šire se sporije, osobito one s područja kulture i zdravstva. Snažniji prodor u novije vrijeme pokazalo je opremanje sela vodovodnim instalacijama. Uočljiv je i fenomen gradnje kuća za odmor.

Opremanje sela infrastrukturnim institucijama prostorno je vrlo diferenciran proces, pa je logičan i prostorno diferenciran proces urbanizacije sela.

Snažniju preobrazbu prema urbanizaciji pokazuju sela našeg primorskog pojasa, posebno obalnog i dijela otočnog. U nizu elemenata infrastrukturne opremljenosti i transformacijskih elemenata pozitivnog karaktera »začuđuju« i sela Slavonije.

Transformacijski procesi oko gradova, posebno Zagreba, prostorno su selektivni. Značajniju preobrazbu doživljavaju sela na smjeru prometnica.

Svježina urbanih utjecaja osjeća se u seoskim prostorima i nizom divergentnih procesa — što govori i o posvemašnjoj stihijnosti tih

utjecaja. Stvaranje ruralno-urbanog kontinuuma još je u začecima.

Društvo, osim u deklaracijama, još uvijek premalo zahvaća procese urbanizacije sela, i oni se, kad se zbivaju, još uvijek zbivaju na štetu sela, pa stoga prevladavanje vjekovne dihotomije sela i grada češće ima negativne nego pozitivne predznake.

Adolf Malić:

**The Urbanisation and
Infrastructural Development
of Villages in the
S. R. Croatia**

Summary

Urbanisation spreads in two basic ways: 1. through the growth of towns, their physical expansion (direct urbanisation), and 2. when villages accept urban contents and urban characteristics (indirect urbanisation).

The number of towns in the S. R. Croatia increased from 70 in 1961, to 214 in 1981. Direct urbanisation of villages also takes place through the incorporation of rural into urban settlements. On the whole, today rural settlements are changing quickly and completely, as they never did before. Indirect paths or urbanisation in the Yugoslav village are very varied, and it is difficult to include them all. Villages obtain many urban characteristics in appearance and from the functional aspect. In 1981, 384 rural settlements had central functions of the lowest order, and 61 rural settlements had central functions of the II degree of centrality. Villages are increasingly accepting non-agrarian functions, especially those connected to tourism and industry, and a certain number of villages around large cities are getting a residential function. The factor of communications plays a decisive role when villages accept urban characteristics. Today already 58 percent rural (other) settlements in the S. R. Croatia have bus stations (stops), and only 6 percent have railway stations.

Village settlements are adopting institutions that used to be urban in character. Today only 2.7 percent village settlements have a permanent cinema, every twenty-

**Урбанизация и инфраструктурная
оснащенность сельской местности
СР Хорватии**

Резюме

Процесс урбанизации в своем пространственном развитии осуществляется двумя способами: 1. развитием городов, их физическим расширением в пространстве (прямая урбанизация) и 2. и принятием и внедрением в рамки сельской местности городских содержаний и городского образа жизни (косвенная урбанизация).

Число городов в СР Хорватии увеличилось с 70 в 1961 г. до 214 в 1981 г. Кроме того, непосредственные формы урбанизации легко наблюдаются в процессе включения сельских поселений в городские.

Рассматриваемые ныне в целом, сельские поселения гораздо быстрее меняются чем раньше. Косвенные деревни направления урбанизации нашей весьма различны и их очень трудно охватить. Село принимает многие городские особенности в физиономическом и функциональном отношении. В 1961 г. в 384 сельских (т. е. «оставшихся») поселениях очутились центральные функции нижего порядка а в 61 сельском поселении центральные функции 2-ой степени. Сельская местность все больше принимает неаграрные функции, а определенное число сельских поселений расположены вокруг крупных городов получают очаговую функцию.

Рашающий фактор в процессе принятия городских характеристик в сельских поселениях играет транспортная сеть. Ныне, даже в 58% сельских (оставшихся) поселениях СР Хорватии имеются стоянки (автобусные) а вокзалов только 6%. Сельской местностью принимаются учреждения городского характера. Только 2,7% сельских поселений имеет свой кинотеатр, медицинский пункт находился в каждом 23 сельском поселении а библиотека в каждом 41 сельском поселении. Почти в каждом четвертом селе оказался водопровод, а 34,5% квартир в сельских (остальных) поселениях

-third village has a doctor, every twelfth an eight-year school, every forty-first a public library.

Almost every fourth village has public waterworks, and in 1981, 34.5 percent households in (other) village settlements had water, sewage and electricity.

A more recent regional indicator of the urbanisation of rural areas is the coefficient of existing holiday houses. In 1981 this was 0.032 for urban settlement in the S. R. Croatia, and 0.093 for rural settlements. ●

в 1981 г. оснащено водопроводной сетью и электрической энергией. Один из более новых региональных показателей урбанизации сельского пространства является коэффициент выстроенных домов отдыха который в 1981 г. для городской среды СР Хорватии составлял 0,032 а для сельской местности — 0,093. ●